

**Aktywność czytelnicza, zainteresowania
i stosunek do książek studentów III i IV roku
studiów bibliotekoznawczych
w wyższych szkołach pedagogicznych
w Bydgoszczy, Kielcach i Krakowie
(W oparciu o badania prowadzone w maju 1981 roku)***

WSTĘP

Czytelniotwo studentów mimo roli, jaką odgrywa czy też odgrywać powinno, nie może dooczekać się pełnego opisu wszystkich składających się na nie zjawisk. Jeżeli stosunkowo dokładnie przeanalizowane zostały problemy czytelnicze uczniów zarówno szkół podstawowych jak i średnich, to w odniesieniu do studentów w opublikowanej dotychczas literaturze uwzględniono tylko niektóre aspekty czytelniotwa¹, stąd wiedza na jego temat jest niepełna, w znacznej części u zainteresowanych opiera się ona na przeświadczeniu o zachowaniach studentów, czy obserwacji tych zachowań, w oparciu o które wyprowadza się odpowiednie wnioski - ich wartość pozbawiona jest podstaw naukowych i nie może być w pełni wiarygodna ani tym bardziej podlegać uogólnieniom.

Celem przeprowadzonych przez nas badań było: poznanie aktywności czytelniczej studentów, rozpatrywanej na tle ich zaangażowania i uczestniczenia w dostępnych środowiskowo czynnikach kulturowych, stwierdzenie, czy studia bibliotekoznawcze wywierają zauważalny wpływ na rozwój czytelniotwa studiujących, poznanie czynników ułatwiających i utrudniających kontakt z książką oraz charakteru motywacji czy-

telniczych studentów, przeanalizowanie zainteresowań badanych, ich związku ze studiowanym kierunkiem i wpływu na czytelność, zobrazowanie stosunku do książek przyszłych pracowników służb bibliotecznych.

Zgromadzony materiał został podzielony na cztery części obejmujące:

1. charakterystykę badanej populacji;
2. aktywność czytelniczą rozpatrywaną na tle:
  - a) dostępnych i preferowanych przez studentów form uczestnictwa w kulturze oraz obowiązków wynikających z procesu kształcenia,
  - b) czynników i sytuacji z jednej strony utrudniających, z drugiej ułatwiających kontakt z książką;
3. zainteresowania badanych - ich głębokość, tematyka, sposób zaspokajania oraz wpływ na czytelność i jego charakter;
4. stosunek studentów bibliotekoznawstwa do książek i czasopism wyrażany sposobem ich traktowania, pozyskiwania i gromadzenia oraz dostrzeganiem wartości gratyfikacyjnych płynących z czytania.

CHARAKTERYSTYKA BADANEJ POPULACJI

Podstawę do opracowania tematu stanowiły badania ankietowe; objęto nimi 149 studentów lat trzecich i czwartych w wyższych szkołach pedagogicznych w Bydgoszczy, Kielcach i Krakowie. W związku z faktem znacznego sfeminizowania studiów bibliotekoznawczych wśród respondentów zdecydowanie przeważały kobiety, ich liczba wynosiła 140, co stanowi 94 %, odpowiedzi udzielili tylko 9 mężczyzn, ich głosy stanowiły 6 %, stąd można przyjąć, iż rozpatrywane dalej wyniki badań są reprezentatywne głównie dla płci żeńskiej. Ponieważ badania prowadzono w trzech uczelniach kształcą-

cych bibliotekoznawców w tabeli 1 podano ilość studiujących w stosunku do badanych oraz procentowy udział każdej uczelni w formułowanych dalej wnioskach.

Tabela 1

Uczelnie	Rok III		Rok IV		Ogółem badanych	
	liczba studentów	liczba badanych	liczba studentów	liczba badanych	n	%
WSP Bydgoszcz	26	21	25	20	41	27 %
WSP Kielce	19	19	31	26	45	30 %
WSP Kraków	38	33	34	30	63	42 %
Razem:	83	73	90	76	149	~100 %

Ze względu na to iż badaniami objęto przeważającą większość studiujących na danych latach, można je uznać za całościowe a analizowany dalej materiał traktować jako wystarczającą pewne źródło do wyprowadzania wniosków dotyczących charakteryzowanej zbiorowości.

W grupie podstawowych informacji wstępnie określających badanych zestawiono dane dotyczące pochodzenia społecznego respondentów.

Tabela 2

Uczelnie	Pochodzenie społeczne				
	inteligentnie	robotnicze	chłopskie	rob.-chłop.	rzemieślnicze
WSP Bydgoszcz	21	14	4	-	2
WSP Kielce	25	14	4	-	2
WSP Kraków	29	18	8	5	3
Razem:	75	46	16	5	7

Przytoczone w tabeli 2 dane wskazują na znaczną przewagę wśród studentów bibliotekoznawstwa osób pochodzących z rodzin inteligenckich, jest ich o 29 więcej od drugiej pod względem liczebności grupy z pochodzeniem robotniczym, która z kolei jest o 18 osób liczniejsza od razem wziętych badanych z pochodzeniem chłopskim, rzemieślniczym i robotniczo-chłopskim. Inaczej analizując strukturę społeczną, stwierdzamy, że połowa studentów legitymuje się genealogią inteligencką, natomiast druga połowa wszystkimi pozostałymi z wymienionych w tabeli.

W dalszej części badań nie stwierdzono jednak, by różnice w pochodzeniu społecznym miały statystycznie znaczący wpływ na przejawianą aktywność czytelniczną, natomiast zauważono, że większość studentów pochodzenia inteligenckiego w porównaniu z pozostałymi posiadało konkretne zainteresowania oraz że studenci z rodzin robotniczych i chłopskich wykazywali większą niż z rodzin inteligenckich identyfikację ze studiowanym kierunkiem.

Zamieszczona dalej charakterystyka badanych pod względem aktualnego miejsca zamieszkania pozwala z kolei w przybliżeniu określić warunki i możliwości do przejawiania przez nich zarówno naukowej jak i kulturalnej aktywności.

Tabela 3

Uczelnia	Ogółem badanych	Miejsce zamieszkania				
		w akademickich	u rodziców	kwatery prywatna	u krewnych znajomych	inne
WSP Bydgoszcz	41	20	15	3	1	2
WSP Kielce	45	16	23	6	-	-
WSP Kraków	63	28	22	4	8	1
Razem:	149	64	60	13	9	3

W oparciu o zamieszczone w tabeli 3 dane można obliczyć, że 43 % badanych mieszka w warunkach, jakie panują w akademikach, natomiast 57 % w warunkach domowych lub do nich zbliżonych, o ile poszczególne akademiki mają raczej podobny do siebie standard i występujący w nich "klimat" o tyle w zakresie mieszkań prywatnych mogą występować duże różnice, na przykład pod względem metrażu przypadającego na jedną osobę, czy też wyposażenia w techniczne środki odbierania przekazywanych informacji o charakterze masowym.

W opinii badanych warunki mieszkaniowe, w rozumieniu odpowiedniego do czytania miejsca, nie budzą zastrzeżeń, natomiast bardziej widoczny jest wpływ miejsca zamieszkania na zróżnicowanie form przejawianej aktywności. Mieszkających w akademikach cechuje większa pomysłowość w wyszukiwaniu form przejawianej aktywności, wskazują oni na mniejszą ilość obowiązków niż w domach rodzinnych, na bardziej aktywne korzystanie z posiadanej swobody, któremu sprzyjają ożywione kontakty towarzyskie. Badania pozwoliły ustalić, że grupa ta silniej podlega okresowym wpływom "mody" na dany typ zajęć, które na pewien czas stają się dominujące; zachowania te obejmują także czytanie niektórych tytułów książek przez większość studentów na zasadzie wypożyczania ich od znajomych, poza obiegiem bibliotecznym. Dla większości pobyt w akademiku zdecydowanie nie sprzyjał czytaniu tekstów, zwłaszcza nie polecanych na zajęciach. Odnotowano jednak także opinie skrajnie przeciwnie, wskazujące na obecną możliwość czytania większej ilości książek w wyniku mniejszego obciążenia pracami domowymi.

Mieszkający w domach rodzinnych generalnie wykazywali nieco mniejszą aktywność towarzyską (miała ona wyraźne nasilenia w końcu tygodnia), jednak jako przeszkody w czytaniu wymieniali szereg obowiązków wynikających ze współodpowiedzialności za prowadzenie gospodarstwa domowego (sprzątanie, opieka nad rodzeństwem, pranie, zakupy, gotowanie obiadów, przyjmowanie gości). Natomiast mieszkający na kwa-

terach prywatnych znaczną część czasu przeznaczali na dojazdy i pobyt wśród swoich rodzin.

Prowadzone badania nie wykazały więc, by któreś z miejsca zamieszkania, w opinii badanych, stwarzało bardziej od innych korzystne warunki do przejawiania aktywności czytelniczej.

AKTYWNOŚĆ CZYTELNICZA

Uwarunkowania

Aktywność czytelnicza studentów jako jedna z form aktywności kulturalnej podlega różnego typu uwarunkowaniom, poczynając od bardziej ogólnych, zewnętrznych, obiektywnych, oddziaływujących względnie jednakowo na całe środowisko, do coraz bardziej indywidualnych, subiektywnych, wynikających z typu charakteru i własnej skali potrzeb preferującej tylko niektóre z dostępnych przekazów informacji. Czynnikiem pobudzającym do przejawiania danej formy aktywności kulturowej są zainteresowania, które w zależności od rodzaju i głębokości wywierają pozytywny wpływ na czytelnicstwo, lub też skutecznie go osłabiają.

Z dotychczasowych obserwacji wynika, iż na czytelnicstwo studentów istotny wpływ wywierają: środowisko zewnętrzne, a ściślej - proponowane przez nie formy spędzania czasu, ocena atrakcyjności tych form prowadząca do wyboru, preferowania czy nawet lansowania niektórych z nich przez środowisko akademickie, obowiązki wynikające z procesu i typu kształcenia oraz subiektywny stosunek studentów do nauki i udziału w szeroko rozumianym życiu kulturalnym. Oczywiście jest jednoczesne oddziaływanie każdego z tych czynników przy indywidualnym różnicowaniu się procentowego wpływu każdego z nich.

Aktywność czytelnicza na tle dostępnych i preferowanych przez studentów form uczestnictwa w kulturze oraz obowiązków wynikających z procesu kształcenia

W prowadzonych badaniach jako aktualnie dominujące w swym życiu oraz najbardziej angażujące czasowo czynniki studenci wymieniali na pierwszym miejscu:

- książkę: 58 razy²
- życie towarzyskie: 38 razy
- radio: 19 razy
- kino: 12 razy
- prasę: 10 razy
- TV: 7 razy
- teatr: 4 razy
- sport: 1 raz.

Najczęściej w zestawach najważniejszych aktualnie pięciu czynników kulturowych były wymieniane: książka, życie towarzyskie, radio, prasa i turystyka.

Przytoczone dane pozwalają zauważyć, iż w preferowanych czynnikach wyraźnie dominują książka i życie towarzyskie, pozostałe (z wyjątkiem sportu) zaliczane są do środków przekazu masowego a dostęp do nich nie wymaga szczególnego wysiłku. Można sądzić, że z pięciu najczęściej wymienianych czynników we wszystkich, poza ewentualnie książką, poszukiwane są informacje "lekkie", popularne, o charakterze rozrywkowym, których odbiór jest raczej relaksem niż wysiłkiem. Sporadycznie tylko w zestawach pojawiały się: odczyty, dyskusje na tematy naukowe, czy rozwiązywanie krzyżówek. Książka na pierwszym miejscu jest co prawda wymieniana 58 razy, ale pozostałe czynniki łącznie aż 91.

Czas poświęcany wymienianym na pierwszym miejscu czynnikom waha się od 22 do 35 godzin tygodniowo (statystycznie na jeden dzień przypada od około 3-7 godzin), natomiast łącznie tygodniowy czas poświęcany pięciu czynnikom wykazuje jeszcze większe zróżnicowanie i wynosi od 20 do 69 go-

dzin (statystycznie na jeden dzień przypada od 3 do 10 godzin). Jest to wynikiem indywidualnych różnic w przejawianej aktywności przez studentów a także traktowaniem jednego czy dwóch czynników jako główny, przy znikomym udziale w życiu pozostałych z wymienianych.

Ponieważ czytelnicтво stanowi podstawę studiowania a tylko 39 % badanych uznało książkę za czynnik dominujący w ich życiu, niżej przytaczamy dane dotyczące czasu jaki studenci przeznaczali na czytanie w ciągu jednego tygodnia.

Tabela 4

Typ literatury	Czas przeznaczany na czytanie w ciągu jednego tygodnia				Statystyczna średnia godz. w tygodniu	% czytających danej typ liter.
	0 godz.	1-3 g.	3-5 g.	pow. 5 g.		
	ilość osób	ilość osób	ilość osób	ilość osób		
I Literatura polecana na zajęcia						
Lit. naukowa	31	85	26	7	2,0	79 %
Lit. popularnonaukowa	45	77	20	7	1,8	60 %
Beletrystyka ^x	20	46	7	-	1,6	73 %
II Literatura czytana z innych powodów						
Lit. naukowa	98	46	5	-	0,7	34 %
Lit. popularnonaukowa	73	62	14	-	1,2	51 %
Beletrystyka	33	46	40	30	2,9	78 %

^x Zamieszczone dane obejmują tylko studentów lat III

Statystycznie na czytanie w ciągu jednego tygodnia badani studenci przeznaczali około 10 godzin, z tego połowa przypadła na literaturę polecaną do odbywanych zajęć, a połowa na książki czytane z innych powodów. W grupie pierwszej przeważa czytelność literatury naukowej i popularnonaukowej, a w grupie drugiej beletrystyki i literatury popularnonaukowej, przy dość znacznej liczbie, bo obejmującej 51 osób (około 1/3 badanych) czytających także literaturę naukową, w wyniku kierowania się własną, wewnętrzną potrzebą. Przy ogólnie odczuwanym zmęczeniu i braku czasu osoby te poświęcały statystycznie około 1 godziny tygodniowo na ten rodzaj literatury. Ponad 50 % badanych czytało również dobrowolnie literaturę popularnonaukową a prawie 80 % beletrystykę.

Jeżeli jednak porównamy czas przeznaczony przez studentów na uczestniczenie w pięciu dominujących czynnikach kulturowych, a właściwie jego średni dzienny wymiar wynoszący 6,5 godziny, z którego na ozytanie ogółem przypada 1,5 godziny (z tego na czytanie z wewnętrznej potrzeby około 45 min.), to zauważymy, że statystycznie ujmowana aktywność czytelności badanych studentów - humanistów jest bardzo mała. Ponadto badania wykazały znaczne indywidualne, zarówno czasowe jak i mierzone ilością czytanych tekstów, jej zróżnicowanie; i tak 35 % studentów podało, iż czytało miesięcznie jedną książkę, a 15 % iż czytało miesięcznie od sześciu do ośmiu książek. Nawiązując do przytoczonych danych należy postawić sobie pytanie, czy aktywność czytelności wzrasta wraz z przechodzeniem na wyższy rok studiów i co powoduje tak wyraźne jej zróżnicowanie? Odpowiedź jest negatywna, aktywność ta wzrasta tylko w odniesieniu do 24 badanych, w przypadku 59 jest taka sama, a w przypadku aż 66 mniejsza. Stwierdzono, że dla czytających obecnie więcej niż rok czy dwa lata temu w 14 przypadkach jest to jednocześnie więcej niż czytali oni w szkole średniej, w 8 tyle samo a w 2 mniej. Jak z tego wynika na ostatnich la-

tach studiów występuje znaczny spadek aktywności czytelniczej, mimo uświadamiania sobie tego przez badanych. Tylko 43 osoby są zadowolone z własnej aktywności czytelniczej, natomiast 106 uważa, iż jest ona zbyt mała oraz że powinny lub mogłyby czytać więcej, gdyby nie występujące liczne przeszkody, które utrudniają sięganie po książkę.

Aktywność czytelnioza wobec czynników i sytuacji utrudniających oraz ułatwiających kontakt z książką

Najczęściej wymienianymi przeszkodami typu subiektywnego były³: zmęczenie lekturą książek obowiązkowych, znużenie a nawet "wstręt" do książek z powodu konieczności ich czytania, brak konkretnych zainteresowań, zainteresowania nie wymagające czytania, oheć przeciwwagi mało aktywnemu trybowi życia, prace domowe, temperament, większa ilość obowiązków niż dwa lata temu, życie rodzinne.

Z obiektywnych przeszkód najliczniej wymieniano: rozrywki i zajęcia ciekawsze niż czytanie, brak czasu, tempo życia, brak ciekawych książek w bibliotekach, skomplikowanie wypożyczeń, nadmiar zajęć na uczelni, pisanie pracy magisterskiej.

Występujące znaczne indywidualne różnice w przejawianej przez studentów aktywności czytelniczej są wynikiem braków u większości badanych silnych motywacji skłaniających ich do kontaktów z książką; potwierdzeniem są przytoczone, liczne wymieniane przeszkody, które stanowią zdaniem badanych usprawiedliwiające wyjaśnienie spadku czytelnictwa, są to w większości przeszkody uznane jako oddziałujące niezależnie, z zewnątrz, bez możliwości czy też wyraźnego przekonania o potrzebie przeciwdziałania im. Prawie połowa badanych stwierdza obecny brak czynników sprzyjających przejawianiu aktywności czytelniczej, natomiast na pozostałych aktywizujący wpływ wywierają: samotność, deszczowa pogoda, brak stałych obowiązków, brak innych możli-

wości spędzania wolnego czasu, zainteresowania, zachęta ze strony znajomych, chęć pogłębiania wiedzy, nawyk czytania, najbliższe otoczenie, podróże, więcej czasu w akademiku niż w domu rodzinnym.

Dokonyjąc przeglądu tych czynników zauważamy, że wszystkie poza zainteresowaniami, chęcią pogłębiania wiedzy oraz nawykiem czytania dotyczą zewnętrznych uwarunkowań tworzących odpowiedni, sprzyjający czytaniu "klimat", z drugiej strony ich brak musi osłabiać lub nawet powodować zanik dobrowolnej aktywności czytelniczej, tym samym określając ją jako nieutralną nawykowo. Wysiłek psychiczny powodowany uczestnictwem w zajęciach i przygotowywaniem się do nich, mimo zauważanej na wyższych latach umiejętności studiowania, wywołuje określone zmęczenie, które jest rekompensowane podejmowaniem przez studentów form aktywności będących dla nich relaksem lub też koniecznością wynikającą z odczuwanych obowiązków.

Wolny czas po zajęciach na uczelni jest najczęściej wykorzystywany na: życie towarzyskie (sprawy osobiste), spacer, obowiązki domowe, stanie w kolejkach, rozwój zainteresowań, chodzenie do kina, czytanie książek i sen. Ponieważ czytanie książek pojawia się dopiero na miejscu przedostatnim, a czynność ta szczególnie nas interesuje, należy bliżej wyjaśnić, jaki wpływ na nią wywiera zmęczenie wywoływane nauką w uczelni.

W przypadku 44 badanych nie zmniejsza ono chęci czytania książek, ich zdaniem jest mało zbyt męczących zajęć, gdyż na ćwiczenia rzadko się przygotowują a czytanie uważają za relaks. Natomiast 16 badanych jest zdania, że zmęczenie tylko czasami zmniejsza chęć czytania, a zależy to od kilku okoliczności, na przykład zmniejsza tylko w dni szczególnie obciążone zajęciami, co uniemożliwia czy wpływa na stopień ciekawości książki. Pozostałe 89 osób ocenia zmęczenie jako czynnik zdecydowanie osłabiający chęć czytania - wymieniany jest ból oczu i głowy, w wyniku którego odczuwana jest niechęć do książek.

W dotychczasowym opisie aktywności czytelniczej studentów uwzględniono główne czynniki sytuacyjne oraz ich wpływ na kształtowanie się zachowań badanych. Z jednej strony były to czynniki zachęcające czy nawet prowokujące do korzystania z nich, proponowały atrakcyjne formy spędzania czasu bez konieczności podejmowania większego wysiłku intelektualnego czy ponoszenia strat finansowych. Z drugiej strony uczestniczenie w nich było traktowane jako obowiązek a nawet konieczność i miało miejsce mimo występującego niejednokrotnie zmęczenia. Zdecydowaną większość studentów, co nie budzi wątpliwości, cechuje chęć ucieczki od wykonywania zajęć męczących, bądź też dążenie do udziału w zajęciach pozwalających zregenerować siły. Ponieważ czytelnicstwo jest jedną z form pozyskiwania wiedzy, zwłaszcza na studiach humanistycznych, kontakt z książką należy traktować jako konieczność wynikającą z obowiązku opanowania programu, ale powinien on także być odczuwany jako potrzeba motywowana posiadaniem ambicji wszechstronnego i pełnego odczytania. Studenci dość jednoznacznie oceniają konieczność czytania polecanych tekstów jako czynność męczącą, wyczerpującą psychicznie, a jako taką zaliczają do mało atrakcyjnych i, na ile to możliwe, starają się ją ograniczać, stosując tak zwaną "umiejętność studiowania". Przytoczone statystyczne dane o postępującym spadku aktywności czytelniczej wśród badanych III i IV lat wskazują także na stopniowe ograniczanie czytelnicstwa pozaobowiązkowego.

ZAINTERESOWANIA BADANYCH STUDENTÓW

Na przejawianą aktywność czytelniczą wywierają także wpływ czynniki wewnętrzne - dyspozycyjne, niektóre z nich przytoczono wcześniej, uznając za celowe nieoddzielanie ich od czynników zewnętrznych, gdyż niejednokrotnie

oddziaływiają one łącznie lub w ścisłym uzależnieniu. Postawione badaniom cele zobowiązują również do dokładnego wyjaśnienia problemów zainteresowań studentów, ich tematyki, sposobów zaspokajania, ambitności, ewolucyjności oraz związku z kierunkiem studiów i wpływu na czytelnicтво.

O posiadaniu zainteresowań informuje 89 badanych, z tego literaturę wymienia 26 osób, film 13, historię najnowszą i turystykę po 12 osób, historię książki 8, teatr, malarstwo i muzykę po 3 osoby, zbieranie książek i wychowywanie dziecka po 2 osoby. Natomiast 60 badanych nie posiada konkretnych zainteresowań, podając jako przyczynę ich braku: wielość pobieżnych zainteresowań - 23 razy, brak potrzeby interesowania się czymś w sposób trwały - 15 razy, brak czasu - 11 razy, pisanie pracy magisterskiej - 4 razy, oraz brak warunków do rozwijania zainteresowań i życie rodzinne po 3 razy.

W zaspokajaniu i rozwoju zainteresowań wykorzystywane są różne formy aktywności, często po kilka równocześnie, stąd niedokładne mogło okazać się zestawienie i przytoczenie najważniejszych z nich, ponieważ zależą one zarówno od możliwości środowiskowych, jak i subiektywnej oceny ich atrakcyjności i pożyteczności, nie zawsze pokrywającej się z dostępnością danej formy. Podajemy więc najczęstsze ze sposobów realizowania swych zainteresowań, są to: czytanie, uczestnictwo w życiu towarzyskim, wykonywanie czynności praktycznych, słuchanie audycji radiowo-telewizyjnych, rozmowy z kompetentnymi osobami, kolekcjonerstwo i kupno książek⁴.

Istotną wskazówką, określającą stosunek do zainteresowań, są ich przeobrażenia i przewartościowanie zachodzące z upływem czasu, stąd też poproszono badanych o ocenę swych zainteresowań w stosunku do zainteresowań sprzed dwóch lat, czyli okresu pobytu na I i II roku studiów. Przedstawia się ona następująco:

- wówczas nie były sprecyzowane: 12 odpowiedzi,
- obecnie zaniknęły: 24 odpowiedzi,
- obecnie uległy osłabieniu: 28 odpowiedzi,
- wyraźnie się rozwinęły: 24 odpowiedzi,
- uległy zmianie: 21 odpowiedzi (w tym częściowej: 16;
a całkowitej: 5)
- utrzymują się na tym samym poziomie: 40 odpowiedzi.

Analiza zainteresowań studentów pozwala zauważyć, iż posiada je 60 % badanych, obejmują one głównie sztukę i literaturę, są zaspokajane zarówno przez czynności typu werbalnego, jak i manualnego, ich poziom zależy od subiektywnych motywacji oraz zewnętrznych tkwiących w danym środowisku możliwości; 40 % badanych nie posiada konkretnie sprecyzowanych zainteresowań, zajmuje się jedynie wykonywaniem czynności traktowanych jako obowiązkowe, u części z tej grupy okresowo występują zaciekawienia obejmujące tematy interesujące ogół studentów, które jednak nie podtrzymywane własną aktywnością stopniowo wygasają lub zostają zastępowane przez inne. Biorąc pod uwagę całość badanej populacji zauważamy występowanie w niej przewagi, zaniku i osłabiania zainteresowań nad ich powstawaniem i wyraźnym rozwojem, część z nich ulega zmianom, także całkowitym, co może wskazywać na ich płytkość. Najwięcej odpowiedzi potwierdza utrzymywanie się zainteresowań na tym samym poziomie, nie wskazując na ich harmonijny, proporcjonalny do zdobywanej wiedzy rozwój.

Kolejnym wyjaśnianym zagadnieniem był związek zainteresowań z odbywanym kierunkiem studiów i przyswajanymi w jego ramach treściami - jest on ścisły dla 13 studentów a częściowy dla 75, natomiast grupa pozostałych 61 osób stwierdza brak związku pomiędzy tym, co ich interesuje a tym, co jest przedmiotem studiów lub w ogóle brak jakichkolwiek zainteresowań (stosunek 49-12). Znaczna większość od dawna jest przekonana do wyrażonych opinii, ich zmiany dokonane w ciągu ostatnich dwóch lat odnoszą się tylko do

33 badanych, z tego u 24, wskazują na osłabienie zainteresowań do zdobywanego zawodu, a u 9 niewielki ich wzrost⁵.

Jako przyczyny zniechęcania były wymieniane: rozczarowanie programem studiów, duża ilość mało ciekawych lektur, zbyt mało w programie literatury, praktyczne przekoranie się o "nudności" studiów bibliotekoznawczych, oczekiwanie po nich czegoś innego (jednak bez sprecyzowania czego), świadomość nieatrakcyjności zawodu bibliotekarza, zniechęcenie do przedmiotów wywołane nieumiejętnym ich prowadzeniem. Natomiast jako czynniki skłaniające do częściowego zainteresowania studiami wskazywano: lepsze, bardziej specjalistyczne ich poznanie, obecność przedmiotów literackich, przedmioty pozaprogramowe, poznanie osób, które wpłynęły na obecne zainteresowania.

Przewaga częściowych zainteresowań, lub też ich całkowity brak w odniesieniu do studiowanej wiedzy nie znajduje potwierdzenia w poziomie średniej uzyskiwanej z dotychczas zdawanych egzaminów, która całkiem korzystnie świadczy o efektach nauczania. Przedstawia się ona następująco:

Tabela 5

Wysokość średniej	Ilość badanych	Wysokość średniej % badanych
5,0	1	
4,5	11	4,0 - 5,0 : 52 %
4,0	66	
3,5	32	3,0 - 4,0 : 48 %
3,0	39	

Czynników powodujących ten stan może być kilka, jednak naszym zdaniem dwa: dopingujący do wzmożonego wysiłku naukowego wpływ zbliżającej się sesji, w czasie których chęć pozytywnego zdania egzaminów jest silniejsza od atrakcyjności przyswajanych treści oraz w niektórych przypadkach zaniżanie kryteriów wymagań egzaminatorów wobec poziomu wiedzy studentów.

Wyjaśnienie stanu aktywności kulturowej badanych, a w jej obrębie zwłaszcza czytelniczości i zainteresowań, określa wzajemny stosunek, zależność i związek tych dwóch form zarówno w zakresie zewnętrznych możliwości występowania, jak wewnętrznej potrzeby ich akceptacji. Generalnie występujący brak silnych zainteresowań w stosunku do studiowanych treści czyni akt czytania, będący najczęściej jedynym środkiem ich opanowania, niejako wymuszoną koniecznością, która po jej wykonaniu zniechęca część badanych do czytania czegokolwiek z własnej inicyjatywy, pozostała część, czyta dodatkowo teksty zawierające interesujące ją treści lub książki przynoszące odprężenie, dla wszystkich natomiast szczególnie atrakcyjne stają się zajęcia nie wymagające czytania; udział w nich zależy od ich dostępności oraz od zainteresowań i cech osobowościowych studentów (różnicują one aktywność w dążeniu do uczestniczenia w danej formie zajęć, oraz decyzje wyboru najodpowiedniejszego zajęcia w przypadku kilku możliwych w danym czasie). Książkowy zapis treści jako trwały pozwala na odkładanie zamiaru czytania w czasie emitowania oiekawych przekazów ulotnych oraz występowania różnych okazji określanych jako niepowtarzalne, ich wielość utrudnia i ogranicza czytanie a powrót do odłożonych tekstów z powodu nowych zajęć praktycznie nie następuje, część studentów wyraża jednak nadzieję, że kiedyś w bliżej nieokreślonym czasie odrobi powstałe zaległości.

STOSUNEK STUDENTÓW BIBLIOTEKOWNAWSTWA DO KSIĄŻEK I CZASOPISM

W ograniczonej ilości czasu wolnego studentów oraz statystycznie małej aktywności czytelniczej istotne okazuje się przytoczenie najchętniej czytanych typów książek i sposobów ich traktowania. Najczęściej wymienianych jest

równocześnie po kilka typów i rodzajów lektur uważanych za najchętniej czytane, przy czym na pierwszym miejscu wskazywane są: historyczne 49 razy, biograficzne 24 razy, popularnonaukowe 20 razy, romanse i polityczne 11 razy, poezja 10 razy, psychologiczne 8 razy, obyczajowe i przyrodnicze po 6 razy i kryminały 4 razy. Najlicniejsza grupa badanych wymienia od dwóch do czterech rodzajów korzyści płynących ich zdaniem z czytania książek. Jako najważniejsze uznano: pomoc w zrozumieniu świata i życia (48 odpowiedzi), pomoc w zaspokajaniu i rozwijaniu zainteresowań (38 odpowiedzi), formę relaksu (27 odpowiedzi), zapomnienie o rzeczywistości (16 odpowiedzi) oraz pomoc w kształceniu i lekarstwo na nudę (po 10 odpowiedzi).

W miarę proporcjonalnie do sposobu traktowania czytanych książek przedstawia się potrzeba utrwalania przyswajanych tą drogą wiadomości, i tak 63 badanych nie stosuje żadnej formy utrwalającej, 34 sporządza notatki i fiszki, 32 rozmawia i dyskutuje z innymi, 11 ponownie wraca do czytanych książek, 5 czyta z zastanowieniem, 4 rozmyśla o czytanych tematach.

Przytoczone powyżej odpowiedzi potwierdzają wcześniej analizowany stosunek studentów bibliotekoznawstwa do książek, ukazują szeroki właściwy humanistom sposób ich traktowania a zwłaszcza różnorodność typów czytanych lektur. W motywacjach wyboru przeważają dwie tendencje: czytanie jako forma rozrywki, odprężenia i odpoczynku oraz czytanie jako forma poszerzania wiedzy; stąd tylko część badanych stosuje jej utrwalanie.

Informacje o czytanych książkach są zbierane wszystkimi dostępnymi sposobami, natomiast jako główne, przy braku 3 odpowiedzi wymieniano: prasę 41 razy, kolegów i znajomych 35 razy, katalogi biblioteczne 28 razy, inne książki 15 razy, bibliografie 10 razy, recenzje 5 razy, środki audiowizualne 2 razy.

Książki, z których korzystali studenci najczęściej pochodziły z bibliotek - 73 odpowiedzi, ale dla 44 podstawą zaopatrywania był zakup, a dla 32 wypożyczenia od kolegów i znajomych. Tak więc w rozwoju czytelnictwa tylko dla połowy badanych biblioteki stanowiły podstawowe źródło pozyskiwania książek, mimo iż wszyscy byli czytelnikami od dwóch do czterech bibliotek równocześnie. Przeważały krytyczne opinie o jakości zbiorów poszczególnych placówek oraz skomplikowanej procedurze wypożyczeń, zniechęcającej do zamawiania książek. Grupa studentów przedkładających wypożyczenia biblioteczne odwiedzała biblioteki z częstotliwością od 1 razu w tygodniu do 2 razy w miesiącu, natomiast pozostali średnio jeden raz w miesiącu.

Biblioteki uczelniane, z którymi wiązano największe nadzieje na zaspokajanie swych potrzeb czytelniczych (najczęściej od nich rozpoczynano poszukiwania), tylko w części satysfakcjonowały studentów. Szczegółowo przedstawia to zestawienie:

ZASPOKAJANIE POTRZEB W ZAKRESIE LITERATURY DO PRZEDMIOTÓW ZAWODOWYCH

- powyżej 80 %: 12 odpowiedzi
- 70 - 80 % : 28 odpowiedzi
- 50 - 69 % : 26 odpowiedzi
- 30 - 49 % : 26 odpowiedzi
- poniżej 30 %: 49 odpowiedzi
- wcale : 8 odpowiedzi

ZASPOKAJANIE POTRZEB W ZAKRESIE LITERATURY Z DZIEDZINY ZAINTERESOWAŃ

- powyżej 80 %: 5 odpowiedzi
- 70 - 80 % : 9 odpowiedzi
- 50 - 69 % : 27 odpowiedzi
- 30 - 49 % : 28 odpowiedzi
- poniżej 30 %: 52 odpowiedzi
- wcale : 28 odpowiedzi

Jednym z mierników w stosunku do książek jest chęć posiadania ich na własność i ciągłego powiększania swych księgozbiorów. Stosując to kryterium zauważamy, że chęć posiadania książek jest silniejsza od potrzeby ich czytania. W ciągu ostatnich dwóch lat jedynie 10 osób nie powiększyło swego księgozbioru, u 41 wzrósł on do 20 pozycji, u 53 do 50 pozycji, a u 50 powyżej 50 pozycji książkowych, stąd posiadane własne biblioteki są dość liczne - ich wielkość wynosi: u 29 badanych poniżej 100 książek, u 23 od 100 do 150 książek, u 18 od 160 do 200 książek, u 34 od 200 do 300, a u 45 powyżej 300 książek.

Tematycznie w gromadzonych księgozbiorach aż u 92 badanych przeważa literatura piękna, informatory oraz książki z różnych dziedzin wymienia po 18 badanych, książki historyczne 12 badanych, literaturę filmową 4, albumy malarzkie 3 i historię sztuki 2 badanych.

Wysokie, jak na studencką kieszeń, wydają się sumy wydawane miesięcznie na kupno książek - i tak przy braku 10 odpowiedzi - 50 do 100 zł wydawało 54 respondentów, 100 do 200 zł - 45, 200 do 300 zł - 26 respondentów. Można założyć, iż ilość kupowanych książek znacznie by wzrosła, gdyby nie szereg przeszkód utrudniających realizację zamiarów kompletowania swej biblioteki - najczęściej wymienianymi były: braki poszukiwanych książek w księgarniach oraz na drugim miejscu wysokie ich ceny, zmuszające do selekcyjnego wyboru najciekawszych pozycji.

Czytanie lektur programowych, pozaprogramowych czy literackich, jak wykazały badania, wymaga odpowiednio motywujących je warunków oraz jest czasochłonne. Ograniczenia te nie odnoszą się do lektur bieżącej informacji. Głównymi przeszkodami w czytaniu prasy były jej niskie nakłady. Codziennie gazety czytało 72 badanych, trzy i więcej razy w tygodniu 50, dwa razy w tygodniu 13, od przypadku 10, a wcale nie czytało tylko 4. Natomiast najwyższą cenioną i największym zainteresowaniem cieszyły się następujące

czasopisma: "Polityka", "ITD", "Solidarność", "Kultura", "Forum", "Przekrój", "Film" i "Radar".

WNIOSKI

Przeprowadzone badania pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

- Pochodzenie społeczne nie wpływa znacząco na zróżnicowanie aktywności czytelniczej, natomiast dzieli badanych pod względem posiadania zainteresowań i stosunku do przyszłego zawodu, także żadne z aktualnych miejsc zamieszkania nie stwarza (zdaniem badanych) szczególnie korzystnych warunków do czytania książek, natomiast różnicuje udział studentów w innych formach aktywności kulturowej;

- Wśród badanych występują duże dysproporcje w zakresie potrzeby przejawiania aktywności kulturowej, jej czasowa rozpiętość w ciągu jednego dnia waha się od trzech do dziesięciu godzin, tym samym dzieląc studentów na mniej i bardziej energicznych w dążeniu do udziału i samym udziale w danej formie zajęć. Książka jest wymieniana wśród pięciu najważniejszych czynników ale na pierwszym miejscu stawia ją tylko 39 % badanych, pozostali najczęściej umieszczali ją na miejscu trzecim lub ówczym, z reguły wyżej ceniąc sobie życie towarzyskie oraz któryś z innych rodzajów przekazów masowych;

- Aktywność czytelnioza, jak na humanistów i przyszłych magistrów bibliotekoznawstwa jest bardzo niska a w zakresie czytelnictwa pozaobowiązkowego stwierdzono ciągle jej osłabianie, zwłaszcza w porównaniu w okresie wcześniejszym;

- Jako usprawiedliwienie spadku aktywności wymieniane są liczne przeszkody utrudniające czytanie, przy stosunkowo małej ilości lub braku sytuacji jemu sprzyjających - tymczasem znaczną część z wymienianych przeszkód należy

uznać jako możliwe do pokonania przy dobrej woli i chęciach, których jednak brak lub są deklarowane tylko w słowach;

- Badanych charakteryzuje nieumiejętne gospodarowanie czasem wolnym, prowadzi ono do poczucia jego braku, wykonywania wszystkiego w pośpiechu, szybkiego męczenia się i częstych prób ucieczki od większego wysiłku myślowego;

- 60 % studentów posiada zainteresowania ale tylko nieliczni zabiegają o ich rozwój, statystycznie przeważa utrzymywanie się zainteresowań na tym samym poziomie a nawet ich osłabianie i zanik. Zainteresowania wskazują na mały związek ze studiowanym kierunkiem, niski jest procent studentów identyfikujących się z przyszłym zawodem, natomiast oceny uzyskiwane z egzaminów są wysokie. Czytelnicstwo nie jest ani jedyną, ani najważniejszą, ani też najczęstszą z form wskazywanych jako wykorzystywane w zaspokajaniu zainteresowań;

- Mocno zróżnicowane są odczucia korzyści płynących z czytania, wybory typów i rodzajów lektur oraz sposób utrwalania zdobywanych tą drogą informacji. Występują skrajne różnice oceny książek od dostrzegania w nich niezaprzeczalnych korzyści traktowanych jako bodźce aktywizujące do czytania (mniejszość), do sięgania po książkę od przypadku, jedynie wtedy gdy zawodzą inne okazje (większość);

- Ani biblioteki dostępne w środowisku, ani biblioteki własnych uczelni nie cieszyły się wysoką oceną posiadanych księgozbiorów i sposobów ich udostępniania, stąd wyżej ceniono sobie możliwość kupna książki lub jej wypożyczenia od znajomych;

- Częściową rekompensatą uświadamianej małej aktywności czytelniczej było kupowanie książek i powiększanie swych bibliotek domowych, a także czytanie zarówno prasy codziennej jak i czasopism.

W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono znaczny spadek aktywności czytelniczej i zanik posiadanych zainteresowań, zwłaszcza do studiowanych treści, widoczny u oko-

ło połowy studentów lat III i IV. Badani wyżej ocenili sobie formy kulturowe, w których udział nie wymagał zbyt męczącej aktywności lub polegał na biernym uczestnictwie, starając się tym samym omijać zajęcia zmuszające do dodatkowego nie związanego bezpośrednio ze studiami wysiłku intelektualnego. Postawa taka ograniczała występowanie dostatecznie silnych motywacji do kreatywnego odbioru książki wymagającego mobilizacji wyobraźni, wrażliwości, doświadczeń czytelniczych i wiedzy, powodowała ocenianie czytania jako czynności mało atrakcyjnej o wysiłku niewspółmiernym do otrzymywanych korzyści.

Przytoczony materiał stanowi, naszym zdaniem, ważniejsze, lecz niepełne wyjaśnienie przyczyn takiego stosunku do książek, możliwe jednak do przeprowadzenia w oparciu o stosowaną technikę zbierania informacji i dotychczasową wiedzę o opisywanym środowisku.

PRZYPISY

- * O zainteresowaniach czytelniczych studentów bibliotekoznawstwa I i II roku por.: L. Żyła: Zainteresowania i czytelnictwo studentów I i II r. studiów bibliotekoznawczych w wyższych szkołach pedagogicznych w Krakowie, Kielcach i Bydgoszczy. "Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie", z. 78: Prace Bibliotekoznawcze 1. Kraków 1982 s. 225-240.
1. Najczęściej prowadzone badania obejmowały:
- Czytelnictwo studentów jako użytkowników bibliotek uczelnianych i środowiskowych. Por.: Zawodzińska C.: Uwagi o czytelnictwie studentów. (Z doświadczeń Biblioteki Jagiellońskiej). "Przegląd Biblioteczny" 1972 z. 3/4 s. 293-298; Dunin-Horkawicz C.: Warsztat czytelniczy studiujących w wielkomiejskich bibliotekach publicznych. (Materiały ankietowe). "Roczniki Biblioteczne" 1971 z 1/2 s. 197-223.
  - Uwarunkowania aktywności czytelniczej studentów. Por.: Zawadzka A.: Czytelnictwo studentów Uniwersytetu Wrocławskiego uwarunkowane obciążeniem studiami. "Acta Universitas Wratislaviensis. Prace Pedagogiczne" 1973 t. 2 s. 51-85.

- Zagadnienia kultury czytelniczej studentów. Por.:
Wnuk-Lipińska E.: Kultura czytelnicza w środowisku
studenckim. "Przegląd Humanistyczny" 1977 nr 12 s.
167-176.
  - Problemy czytelnicze studiujących zaocznie. Por.:
Dżaman R., Koziol-Zabłocka W.: Wybrane problemy czy-
telnictwa wśród studentów zaocznych Wyższej Szkoły
Morskiej w Szczecinie. "Bibliotekarz Zachodnio-Pomor-
ski" 1978 nr 2/3 s. 26-36.
2. Dotyczy zarówno książek polecanych na zajęciach, jak i
czytanych z innych powodów.
  3. Przytaczamy w kierunku malejącym, rozpoczynając od naj-
częstszych.
  4. Spośród badanych na pytanie dotyczące podania nazwisk
autorów i tytułów książek oraz przynajmniej tytułów ar-
tykułów i miejsca ich zamieszczenia czytanych w roku
przeprowadzania badań z dziedziny swych zainteresowań
prawidłowo odpowiedziało 87 osób wymieniając 1-5 (naj-
częściej 2-3), pozostałe 62 osoby pozostawiły
pytanie bez odpowiedzi lub z napisem "nie pamiętam".
  5. Wcześniejsze przekonania odnośnie związku zainteresowań
ze studiowanym kierunkiem:
tak - 16 przy obecnym - częściowo
częściowo - 8 przy obecnym - bez związku
bez związku - 9 przy obecnym - częściowo.